

בחוברת זו של 'פעמים' מאמרים העוסקים בהלכה, בקבלה ובהגות. פותח את החוברת מאמרה של תרצה קלמן על מקומם של עולם הדפוס ותרבותו ביצירת 'בית יוסף', הספר ההלכתי המקיף שכתב ר' יוסף קארו על גבי ספר ה'טורים'. מחד גיסא הדפוס כאמצעי טכני היה תשתית לאיסוף המקיף של המקורות ההלכתיים בידי ר' יוסף קארו, ואף בסיס לאפשרות להפיץ במהירות ספר הלכתי רב ממדים. מאידך גיסא משוקעות ביצירה תרבות הדפוס, הכוללת רעיונות הנוגעים לאיסוף ולמיון של כתבים קיימים ויצירת סטנדרטיזציה, וכן תפיסת הגלובליות שנשאה תרבות זו בכנפיה.

תרצה קלמן היא תלמידת מחקר במחלקה למחשבת ישראל על שם גולדשטיין גורן, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

tirzak@post.bgu.ac.il

קבלת הרמ"ק (ר' משה קורדובירו) וקבלת האר"י (ר' יצחק לוריא) נחשבו בקרב מקובלים וחוקרים כאחד לשיטות מחשבה שונות זו מזו, אך יהודה ליבס עומד במאמרו על מאפיינים עיקריים שנחשבו לוריאניים, ושמצויים כבר בשלבים האחרונים של קבלת הרמ"ק. ר' משה קורדובירו שינה את דרכו ואף הצביע על שינוי זה, שבא לידי ביטוי גם בדרך פירושו למאמר הזוהרי 'קו המידה', כפי שמתברר עתה מקטע שטרם נדפס. לפיכך מסתבר שיש יסוד אמת באגדה הלוריאנית על נשמת הרמ"ק שהראתה לאחד התלמידים מקום בכתביו שבו הסכים עם האר"י. היחס האמביוולנטי של המקובלים הלוריאניים אל הרמ"ק משתקף גם באגדה על הספר שנשא עליו האר"י, הספר שעניינו נדון בחלק האחרון של המאמר.

יהודה ליבס הוא פרופסור אמריטוס בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים וחתן פרס ישראל למחשבת ישראל.

yehuda.liebes@mail.huji.ac.il

משה אידל מנתח במאמרו את הופעתו של המושג הרחם בקבלה של ר' משה קורדובירו בזיקה ישירה לאיך־סוף. זוהי תפיסה שונה מתפיסות אחרות של מושג זה בקבלה, שבהן הוא מציין לספירת מלכות ולספירה השלישית, בינה, וכן מדיונים אחרים של הרמ"ק עצמו. העלאת היסוד הנקבי לשלב גבוה כל כך במערכת האלוהית קשורה להערכתו החיובית של מקובל זה את מהותה של הנקביות ואת תפקידיה בעולם העליון.

משה אידל הוא פרופסור אמריטוס בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים, חתן פרס ישראל למחשבת ישראל, ופרופ' בקתדרה מתנאל במכללה האקדמית צפת.

moshe.idel@mail.huji.ac.il

אלישע רוס־פישביין דן במאמרו בשאיפה להשגת הנבואה בשתי מסורות מיסטיות מקבילות: המסורת הצופית הקלסית במאות העשירית – השלוש עשרה והמסורת החסידית היהודית במצרים במאה השלוש עשרה. בעוד הזרמים המרכזיים ביהדות ובאסלאם ראו בנבואה דבר שעבר זמנו, טוען המחבר כי מיסטיקנים חשובים ובעלי השפעה בשני מחנות מקבילים אלו כתבו על השראה נבואית כעל שיא הדרך המיסטית וכמטרה שאליה היא מובילה.

פרופ' אלישע רוס־פישביין מלמד במחלקה למדעי העברית והיהדות על שם סקירבל, אוניברסיטת ניו יורק.

elisha.russfishbane@nyu.edu

אסתי אייזנמן דנה בפעילותו המדעית של ר' מרדכי כוֹמְטִינּוֹ – שחי במאה החמש עשרה בביוזנטיון – כפי שהיא עולה מפירושו ל'מורה הנבוכים'. היא מנסה להשיב על שתי שאלות עיקריות: א. איזו ספרייה מדעית עמדה לרשות כומטינו, ואילו חיבורים היו זמינים בתקופתו בביוזנטיון? ב. האם היה כומטינו ממשיכה של המסורת האריסטוטלית או פרשן בעל חידושים שהיה

מודע לביקורת על המדע האריסטוטלי בנושאים כגון תנועה, זמן, מקום וחלל? האם ניסה לפתח פתרונות חדשניים משלו לבעיות שהיא הותירה?
ד"ר אסתי אייזמן מלמדת במחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות באוניברסיטה הפתוחה ובמרכז שלם.
estiei@openu.ac.il

מאמרם של שמעון פוגל ואורי ארליך סוקר את הצורות השונות שלבשה חתימת ברכת 'השכיבנו'. על יסוד בחינה של הופעותיה בספרות חז"ל המחברים מציעים לשחזר נוסח קרום של החתימה, ומתחקים אחר התפתחות החתימות השונות שמצויות בספרות הגאונים, בכתבי־יד של סידורים ובקובצי פיוטים מן הגניזה הקהירית.
ד"ר שמעון פוגל הוא עמית מחקר במחלקה למחשבת ישראל על שם גולדשטיין-גורן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב. פרופ' אורי ארליך מלמד באותה מחלקה.
skfogel@gmail.com; ehrllich@bgu.ac.il

במדור 'תעודה' מביא דרור חוברת את זיכרונותיו של ר' שלום חיים צארום, ובמדור 'לזכרם' מובאים דברי ההספד של פרופ' מאיר בראשר מהאוניברסיטה העברית על ד"ר אפרים יעקב ז"ל.